

"מפרי הארץ"

"פרשת עקב"

"בלשון עקב רב"

דעת זקנים: והיה עקב תשמעון. פי' רש"י מצות שאדם דש בעקביו כל' מצות קלות וזהו שאמר דוד למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני. אמר דוד ממצות חמורות שבתורה איני ירא שאני קיימתי אבל מצות קלות שאדם דש בעקביו אני מתיירא אולי מפני שהיא קלה בזיתיה ולא חששתי לקיימה ואתה אמרת הוי זהיר במצוה קלה כמצוה חמורה וכן כתיב אורח חיים פן תפלו נעו מעגלותיה לא תדע כל' פן תהיה שוקל למצות ששכרן מרובה ותעשה אותם ותניח הקלות לכן הם מטולטלים שבילי התורה ולא תדע מתן שכרן משל למלך שהיה לו פרס והכניס שם פועלים לנטעו ולא גילה להם שכר נטיעה ובאי זו נטיעה יתן שכר מרובה שאלו גילה להם היו הכל רצים לנטיעות ששכרן מרובה ונטעין אותן ונמצאת מלאכת הפרס מקצת קיימ' ומקצתה בטלה כך המצות אלו גילה הקדוש ברוך הוא שכרן היו מקצתן בטלות. ותני ר' שמעון בן יוחאי שתי מצות גילה הקדוש ברוך הוא שכרן קלה שבקלות וחמורה שבחמורות שלוח הקן וכבוד אב ואם ושתייהן שכרן שוה אריכות ימים בשתייהן להראות לעולם כי יש מצוה שנראית קלה בעיני אדם ומתן שכרה מרובה וזהו והיה עקב תשמעון שאפי' המצות הקלות תשמעון ושמרתם ועשיתם אותם וכן אמר דוד בשמרו עקב רב. וכתב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך.

ומיהו יש תמהין וכי יש מצות שאדם דש בעקביו י"ל כגון שלוח הקן דכתיב כי יקרא קן צפור לפניך ודרשינן פרט למזומן נמצא כשהולך דש בעקביו על הקן. אי נמי מצות ציצית שאדם גורר אחריו כמנהג העולם. אמנם שמעתי שכל המגרר ציציותיו עליו הכתוב אומר וטאטאתיה במטאטא השמד אלא משליכן על כתף ונטולן ביד.

רבינו בחיי: ודרשו רז"ל (תנחומא א) בלשון "עקב" שהוא אזהרה לאדם על המצות שאדם דש בעקביו שלא יקל בהן, לפי שיש בני אדם שאינן חוששין בקצת מצות שהן קלות בעיניהם ודשין אותן בעקב, וכבר גלו לנו רז"ל (ע"ז יח א) כי עונש המצות שאדם מזלזל בהן ודש אותן בעקביו בעוה"ז מקיף אותו ליום הדין, שנאמר: (תהלים מט, ו) "עון עקבי יסובני". ועוד יכלול עון עקבי יסובני, שבא להזהיר על אותן מצות שהוא חייב לפסוע בהן והן פסיעות של מצוה, כגון ללכת אל בית הכנסת ולבית המדרש, ולבקר את החולים, וללוות את המתים, ולנחם אבלים, כל אלו מצות של פסיעות ושכרן גדול,

וכבר אמרו רז"ל (ברכות ו ב) שאפילו בשבת מותר לו לרוץ לבית הכנסת, שנאמר: (הושע יא, ז) "אחרי ה' ילכו כאריה ישאג", ואם אינו מקיים מצות של פסיעות, אותו עון יסובהו ליום הדין, זהו "עון עקבי יסובני". וכן אם פוסע לדבר עברה, אותו עון יסובהו ליום הדין כמו כן, שכן מצינו (ע"ז יח א) בבתו של ר' חנינא בן תרדיון שנגזר עליה לישב בקובה של זונות בעון שדקדקה בפסיעותיה לפני גדולי רומי, והצדיקה עליה את הדין ואמרה: (ירמיה לב, יט) "גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם", כלומר אפילו בדקדוק פסיעות. הא למדת שהאדם נוטל שכר על פסיעותיו כפי הדרך שהוא הולך בה, זהו "והיה עקב תשמעון".

ובמדרש: והיה עקב תשמעון, אין שכרן של צדיקים אלא בסוף, אבל שכרן של רשעים הוא מיד בעוה"ז, שנאמר: (דברים ז, י) "ומשלם לשונאיו אל פניו", שכרן לפניו, אבל צדיקים שכרן לאחריו, שנאמר: (תהלים צד, טו) "ואחריו כל ישרי לב", הוי אומר: והיה עקב תשמעון.

בעל הטורים: והיה עקב. לעיל מיניה כתיב היום לעשותם וסמך ליה עקב. כלומר, היום לעשותם אבל שכרם בעקב, פירוש בסוף (דב"ר ג ג). עק"ב תיבות יש ב' דברות. וזהו בשמרו עקב רב (תהלים יט יב), אם תשמור עקב תזכה למה רב טובך אשר צפנת ליראיך. "עקב". עשה תורתך 'קבע' עקב. עונה למוד מן העקב הזה שהולך אחר הרגל דרך ענוה ולפיכך אינו ניגף כמו אצבעות הרגלים. המשפטים. פ' כפולה, שיש לפשפש ולחקור אחר עומק הדין. תשמעון. ושמרתם. ועשיתם. ג', כנגד מקרא משנה תלמוד. ושמר ה' אלהיך לך. אם עקב תשמעון, ישמור לך הברית שנאמר באברהם (בראשית כו ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור. ושמר. בגימטריא לעתיד לבא.

"זוט לזבת"

"מפרי הארץ"

הלכה

אורוז זויים

א' שחה בים האם צריך לברך הגומל ?

תשובה: לא מברך (עיין בסימן רי"ט)

ב' טיסה בשמי הארץ האם מברך הגומל?

תשובה: כל שלא עבר ים אינו מברך וה"ה

טיסה לקהיר או ירדן. (עיין בסימן רי"ט)

ג' נמצא בצימר האם יכול להשתמש בכלים לא טובלים?

תשובה: חייב להטבילם ואם לא מרשים לו יש

אומרים שיכול להשתמש (עיין בסימן ק"כ)

ד' האם בצימר צריך מזוזה ?

תשובה: שוכר בית בא"י פחות מל' יום חייב

במזוזה פונדק פטור ויש שדנו שצימר דינו

כפונדק (עיין בסימן רפ"ו)

ה' מה מברכים על ראיית הים התיכון?

תשובה: לשו"ע שעשה את הים הגדול המ"ב

מכריע עושה מעשה בראשית. (עיין בסימן

רכ"ח)

ו' מה מברכים על הכנרת?

תשובה: עושה מעשה בראשית. (עיין בסימן

רכ"ח)

ז' פעם בכמה זמן מברכים ברכה זו ?

תשובה: פעם בל' יום. (עיין בסימן רכ"ח)

ח' מה מברכים על הרים גבוהים במיוחד?

תשובה: עושה מעשה בראשית (עיין בסימן

רכ"ח)

זה השולחן אשר לפני ה'

עבודת ישראל: [ליקוטים לאבות פרק ג] רבי שמעון אומר שלושה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה וכו' אבל וכו' ואמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משולחנו של מקום שנאמר (יחזקאל מא, כב) וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה'. איתא בש"ס (חגיגה כז א) מה ענין שולחן אצל מזבח, לומר לך בעת שאין מזבח שולחנו של אדם מכפר, והיינו כשיש עליו דברי תורה. כי בודאי בכל דבר גשמי יש בו ניצוץ קדוש רוחני, וזה נמשך מהדיבור שצוה הבורא יתברך בשעת הבריאה, מזה הדיבור היה נמשך בו ניצוץ קדוש.

וכן כתב המגן אברהם (או"ח סימן ו ס"ק ד) שהגוף ניזון מגשמיות המאכל והנשמה ניזונה מרוחניות המאכל, נמצא כשהאדם עוסק בדברי תורה על שולחנו מתעורר בזה הדיבור הקדוש של מעשה בראשית שהוא החיות אשר ניתן בזה המאכל ומעלה אותו והוא דוגמת הקרבן, וזה וידבר אלי. זה, רומז על הבורא יתברך שנקרא זה אלי ואנוהו (שמות טו, ב), ופירוש כשהבורא יתברך שורה על שולחנו, אז הוא לפני ה'.

או יאמר זה השולחן אשר לפני ה'. רצה לומר אימתי הוא צירוף שולחן, כשהוא לפני ה' כנ"ל. אבל כשאנו לפני ה' אזי נעשה מאותיות שלחן צירוף לנחש רחמנא ליצלן שזה השולחן הוא של הנחש והוא הסיטרא אחרא, כדכתיב (ישעיה כח, ח) כי כל שולחנות מלאו קיא צואה בלי מקום. כי כשאוכל בקדושה ובטהרה, אדרבה מזה יכול להגיע לאיזה התעוררות הארה ושמחה וחשקות לעבוד את הבורא יתברך, מה שאין כן כשאוכל שלא בקדושה, אז מגיע לו מזה המחשבות ותאוות רעות שבעולם רחמנא ליצלן, כי אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר.

"מפרי הארץ"

סימנים ז'ט"ס'

בעניין: דין ברכה ראשונה ביוצרות לקריאת שמע, ואם צריכים כוונה

ו: האם עונה אמן על ברכת הש"ץ, כשסיים יוצר אור יחד עם הש"ץ, כשסיים לפני הש"ץ, כשסיים הבוחר בעמו ישראל לפני הש"ץ?

תשובה: ביוצר אור כשסיים יחד לא עונה כשסיים קודם עונה ובאהבה רבה למחבר לא ולרמ"א כן.

ז: מה נכון לנהוג – האם יסיים ברכות ק"ש עם הש"ץ או קודם?

תשובה: ביוצר אור קודם באהבה רבה ביחד.

ח: האם חייב אדם לכוון מה שאומר, והאם חייב אדם לכוון לקיים מצות ה'?

תשובה: חייב לכתחילה בכל זה לכו"ע.

ט: האם הכוונות הנ"ל הם לעיכובא מדאו' או מדרבנן או שאינם לעיכובא – בעושה סתמא ובעושה כסדר המקיימים מצוות. והאם יחזור ויברך?

תשובה: לכוון מה שאומר רק בק"ש ובברכה ראשונה של שמונה עשרה והוא לעיכובא ולגבי כוונה לצאת ידי חובה למ"ד לא יצא מהתורה ולמ"ד יצא ולהלכה לא יצא ולגבי הברכה יש דעות ולמעשה מברך וכל זה בסתמא ואם עושה כסדר המקיימים המצוות יצא.

י: למ"ד צריכות כונה מ"ה באכילת מצה ומדוע, ומ"ה במצוות דרבנן?

תשובה: לשו"ע יצא שכן נהנה והב"ח מחמיר במצוות דרבנן משמע מהשו"ע והגר"א שלא יצא ויש חולקים.

א: פתח אשר בדברו מעריב ערבים ונזכר, האם מועיל לתקן יוצר אור, ומ"ה אם נזכר קרוב לסיום הברכה?

תשובה: יש אומרים שדווקא אם תיקן תוך כדי דיבור יצא ויש אומרים שאפשר לתקן אפילו אם נזכר קרוב לסיום שיכול להתחיל שוב מיוצר אור וכן יש לנהוג למעשה.

ב: בירך יוצר אור וחתם מעריב ערבים, או בירך מעריב ערבים וחתם יוצר המאורות האם יצא?

תשובה: לא יצא.

ג: באופן שלא יצא, ונזכר אחר שהתחיל אהבה רבה, איך ינהג?

תשובה: יסיים אהבה רבה ושוב יברך יוצר אור ויקרא ק"ש.

ד: המתפלל ביחידות האם יאמר קדושת יוצר – מה הדעות וההנהגה למעשה, ומ"ה המתפלל בביהכ"נ אלא שאיחר מעט ואומר לבדו?

תשובה: מחלוקת והמנהג לומר אבל כיון שהגר"א פסק שהיחיד לא אומר יש להדר ולומר ביחיד בטעמים כקורא בתורה אבל אם איחר מעט יכול לומר לכו"ע.

ה: האם בקי יוצא י"ח בשמיעה – בברכות השחר, ברכת המוציא, ברכת המזון?

תשובה: בברכות השחר יוצא והלבוש מחמיר שצריך י', ובברכת המוציא יוצא וצריך דווקא קביעות דהיינו שישוב, ובברכת המזון בשנים מצווה ליחלק וביותר משנים מוציא.

בנשיאות מרן הגר"א שטרן שליט"א

רח' הרב קוק 1 בני ברק 0533107467

kolmoshasofer@gmail.com

mprihaaretz@gmail.com

"מפרי הארץ"

"מבלית הוועד"

מהרב מתניה גרו שליט"א

"ברכת השבח שנהפכה לבטלה"

במעשה שהיו ב' חברים שהלכו בדרך בצוותא, ופתאום הבזיק ברק וברך האחד ברכת- "עושה מעשה בראשית"- וחבירו שהסתכל באות העת לכונן אחר ארה הרים גבוהים והתכונן לצאת בברכה זו לגבי ההרים שראה, אמנם מיד התברר שלא היה זה ברק כלל אלא הבזק ממצלמה.

ודנו השניים האם יש צד שיצא החבר [שראה ההרים] ידי חובתו, ואל' הנידונים היה אם היו ברכה לבטלה, והמקום לדון בזה כלל הוא על פי דברי הריטב"א, פלתי, וחזו"א.

דהנה **בחידושי הריטב"א חולין ק"ו ע"ב** כתב וז"ל "והנוטל ידיו לאכילה וברך על נטילת ידים ואחר כך נמלך ולא אכל עכשיו, אין בכך כלום ואין מחייבין אותו לאכול כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, דהא מכיון שנטל ידיו גמרה לה ברכת הנטילה שעליה הוא מברך, והיה שעתא דעתו היה לאכול, וכן דנתי לפני מורי נר"ו והודה לדברי" עכ"ל.

וכן יעו' בפלתי סימן י"ט ס"ק ו' דצייד דהשוחט ובירך ונמצאת הבהמה טריפה אין ברכתו לבטלה כי בשעתו עשה כדין:

יעו' עוד חידוש גדול בדברי החזו"א אהע"ה סימן ס"ג סוף אות כ"ג וז"ל ש"י וכן בקדושי טעות הברכה קיימת כיון שברכו בשעה שהיו ראויין לברך ואף שהיה בטעות ראוי האדם לברך את ד' בכל היום אלא שאין רשאי להרבות בזה וכעין שאמרו סיימתינהו לכלהו שבחא ולכן צריך להתנהג בגדרים מיוחדים ולזה הגדירם חז"ל אימתי לברך וקבעו השעות שהאדם יותר מוכן בהכרת בוראו וחסדיו וכל שעשה ברשות חשיב ברכה ויוצא בה שכבר הגיעו שעה המוכנת אף שהיתה בטעות ומקרי חד אישות מהכניסה שהיתה בטעות עד עכשו שחדש הקדושין" עכ"ל.

וחזינן מהדברים הנ"ל דאם בירך על פי ידיעתו באותו הזמן, אינו ברכה לבטלה.

והאחרונים נתקשו דהנה בשו"ת הרשב"א בח"א סימן י"ח מבואר דלא כריטב"א והאחרונים הנ"ל, דהנה הרשב"א שם דן אמאי לא מברכים על כמה מצות וכתב בתוכ"ד וז"ל "וכן אין מברכין על מצוה שאינה תלויה כולה ביד העושה. מפני שאפשר שלא יתמצא בה חברו ונמצא מעשה מתבטל. כגון מתנות עניים, וכו' והנה לדברי הריטב"א והאחרונים הנ"ל אם למעשה עכשיו כך הוא מצווה, וכך הוא עושה, א"כ מדוע שלא יברך מהחשש שמא חבירו יחזור בו ויסרב ולא תתקיים המצוה?"

(וביותר קשה דהריטב"א בעצמו בכתובות דף ז' ע"ב דן בשאלת הראשונים אמאי אין ברכת המצות על קידושין והביא שם וז"ל "והרב החסיד ז"ל היה נותן טעם לדבר כי לפי שהקידושין תלויין ברצון שניהם ודילמא הדר ביה חד מינייהו לא תקנו בו ברכת המצות" וכו' עכ"ל.

ואמנם ניתן היה לחלק בדברי הריטב"א דסו"ס יש כאן כעת מצות נט"י דהוא דבר בפנ"ע ולא מתבטל, אבל בגווני דהפלתי הרי אין כאן מעשה מצוה כלל דאין שום מצוה לשחוט טריפה, וכן בגווני דהחזו"א הרי התגלה שהקידושין הם קידושי טעות ומעולם לא היה כאן מעשה קידושין.

וצ"ל דבאמת עיקר החילוק הוא דבאמת אין כוונת הרשב"א בדמעות של בן אדם לחבירו יש באמת חשש שמא חבירו יחזור בו ותבטל המצוה, דמהיכי תיתי לחשוש לחזרה כשחבירו מגלה בדעתו שהוא כן חפץ בקבלה, אלא דכוונת הרשב"א אחרת היא ויסודו הוא דכל מצוה שתלויה באחרים אין מברכין עליה ולא מפני החשש שבאמת המקבל יחזור בו, אלא עצם המציאות שקיום המצוה תלויה גם בו, אין זה נחשב מעשה שלם שיברכו עליו.

וכן נראה להדיא מראית הרשב"א שם ליסודו מהא דאיתא בכתובות ל"ט דלא אמרינן באונס במצות "ולו תהיה לאשה" עשה דוחה ל"ת כי אי אמרה לא בעינא ליכא לעשה כלל, ומבואר דאין החשש שמא חבירו באמת יחזור בו אלא כל מצוה שתלויה באחרים לא אמרינן בה עשה דוחה ל"ת, ודימה הרשב"א שה"ה שאין מברכין עליה.

ומעתה **דברי הרשב"א הם יסוד לכשעצמם** דכל מצוה התלויה בחבירו לא תיקנו בה ברכה ואין לזה כל עיקר לדברי הריטב"א הנ"ל ולדברי הפלתי והחזו"א.

ויש שהעירו **מאי שנא דברי הריטב"א הפלתי והחזו"א** הנ"ל, מדברי הפוסקים שאדם שבירך על הסוכה ואח"כ גילה שהגג שמעל הסוכה היה סגור דברכתו לבטלה, והרי גם הכא הרי חשב בשעתו שקיים מצוה, וצ"ע, ואף אם נימא דבדברי הריטב"א קיים כבר את המצוה בטהרת ידיו, מ"מ אכתי יקשה מדברי הפלתי והחזו"א שבדוגמתם הרי ליכא מעשה מצוה כלל, וצ"ע.

וצ"ל דבאמת שאני ברכת המצוות דצורת תקנתם דלהווי חלק מהמצוה וכמו שכבר ייסדה אחרונים [על פי דברי התוס' רא"ש ברכות ט"ו דאילו ברכת המצוות היתה דאורייתא זה היה מעבד המצווה] ואם באמת ליכא מצוה הברכה ודאי לבטלה, ושאיני דברי הפלתי לענין ברכת השחיטה וכן דברי החזו"א לענין ברכת האירוסין דשניהם איירו בברכות שהן ברכת השבח, ברכת השחיטה הוה ברכת השבח כמבואר בט"ז ביו"ד, וכן ברכת האירוסין הוה ברכת השבח כמבואר ברא"ש בפ"ק דכתובות, ורק בהם שייכא הסברא שראוי האדם תמיד להלל ולשבח את ה' ואי"ז לבטלה. וכן דברי הריטב"א הריטב"א שאני דבנטילת ידים באמת נתקיימה אצלו המצוה בעצם טהרת ידיו, ודו"ק.

והיה מקום לומר דברכת עושה וכו' היו ברכת השבח ואולי תלוי במחשבתו של אותו זמן.

אבל **באמת נראה לומר לא כן**, דהרי בגוונא שהאדם חשב שיש לו פת לאכילה ונתגלה שאין לו, וכי גם כה"ג נימא שהיתה ברכתו שלא לבטלה, הלא מסתבר שכל דברי הריטב"א הם דווקא בגווני שחשב לאכול וא"כ כך היה דינו באמת מתקנת חז"ל ליטול ידיו במצב שהיה בו, אלא דאחר כך נמלך מלאכול, אמנם בגווני דנתגלה דלא היה לו אוכל או דהאכול היה אסור פשיטא שברכתו לבטלה גם לדברי הריטב"א.

וכך גם בדברי הפלתי הרי מדובר שיש לפניו בהמה לשחוט וכך דינה לשוחטה, ולברר אחר כך אם היא טריפה או לא.

וכן **אפ"ל בדברי החזו"א** דמייירי בקידושי טעות שבא ע"י אומדנא או תנאי וכד' שעצם המעשה נעשה כדין אלא שיש דין העוקרו, ולא נחשב שאין כאן מעשה מלכתחילה כלל, ולא נחשב לגבי הברכה שמעיקרא לא היה פה כלום.

ולכן לגבי טעות בברק, נראה דהוי ברכה לבטלה לכו"ע שהרי באמת מלכתחילה לא היה פה כלום.